

Stanovisko Oddělení mimosoudního řešení spotřebitelských sporů (ADR) České obchodní inspekce ke sporům týkajícím se prodeje LED žárovek v souvislosti se změnou dodavatele energií sjednávanou mimo obchodní prostory

Oddělení ADR vydává následující stanovisko:

Skutečnost, že kupní smlouva na LED žárovky obsahuje ustanovení vylučující její závislost na smlouvě o sdružených dodávkách energií, nemůže popřít, že se jedná o smlouvy závislé. V případě předčasného ukončení smlouvy o sdružených dodávkách energií je automaticky zrušena i kupní smlouva.

Z pohledu profesionála není možné očekávat, že by spotřebitel v případě řádné informovanosti na vyloučení aplikace § 1727 občanského zákoníku se všemi jeho dopady přistoupil. Dané smluvní ujednání tak jednoznačně naplňuje znaky nepřiměřeného ujednání, ke kterému se dle § 1815 občanského zákoníku nepřihlíží.

Za těchto okolností Oddělení ADR hodnotí požadavek podnikatele na úhradu zvýšené ceny LED žárovek jako neoprávněný.

Odůvodnění:

Oddělení ADR obdrželo v poslední době řadu návrhů na zahájení mimosoudního řešení spotřebitelského sporu ve věci sporů ohledně oprávněnosti požadavku podnikatelů na úhradu zvýšené kupní ceny LED žárovek v reakci na předčasné ukončení smlouvy o sdružených dodávkách energií. Z došlých návrhů lze po skutkové stránce shrnout, že mimo obchodní prostory podnikatele je v souvislosti s uzavíráním nové smlouvy o sdružených dodávkách energií zákazníkovi nabídnuto balení LED žárovek za zvýhodněnou cenu (1,- nebo 5,- Kč), která se v případě, že dojde k ukončení smlouvy o sdružených službách dodávky, zvýší několika tisíckrát (v případě některých společností se jedná o nárůst ceny až o 199 900 %).

Osoba, jež dané smlouvy za podnikatele v rámci podomního prodeje uzavírá, obvykle prezentuje LED žárovky jako dar při uzavření smlouvy o sdružených dodávkách energií, který je zdarma, přestože podepsané listiny konstruuji uzavření kupní smlouvy na LED žárovky za symbolickou kupní cenu. Lze dovodit, že uzavření kupní smlouvy na LED žárovky není primárním důvodem návštěvy obchodníka s energiemi, ale obchodní zástupce podnikatele obchází domácnosti spotřebitelů z důvodu nabídky změny podnikatele dodávajícího energie a získání nových odběratelů. K uzavření kupní smlouvy dochází až v návaznosti na skutečnost, že se spotřebitel stane zákazníkem podnikatele.

Ze znění kupních smluv na LED žárovky (nehledě na konkrétní osobu prodávajícího) je zřejmé, že v souladu s ustanovením § 1727 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), se v případě výše uvedených smluv jedná o tzv. závislé smlouvy, přestože smluvní ujednání v kupní smlouvě tuto závislost vylučuje. Provázanost obou smluv lze dovodit zejména z okolností při jejich uzavírání, jakými jsou čas uzavření smluv, prezentace předmětu koupě jako daru za uzavření smlouvy o sdružených dodávkách energií či stanovení ceny v závislosti na nezrušení dodávek energií od nového podnikatele. Institut závislé smlouvy (resp. doplňkové) definuje Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES (dále jen „Směrnice“) v čl. 2 odst. 15 jako „smlouvu, na základě níž získává spotřebitel zboží nebo služby, které souvisejí se smlouvou uzavřenou na dálku nebo smlouvou uzavřenou mimo obchodní prostory, a toto zboží nebo služby jsou poskytovány obchodníkem nebo třetí stranou na základě ujednání mezi uvedenou třetí stranou a obchodníkem“.

K závěru o závislosti obou smluv došel i Ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 13. prosince 2016 (Ústavní soud, II. ÚS 908/16) - „12. „V Kupní smlouvě, jež navázala na sjednanou Smlouvu o dodávce elektřiny a zemního plynu (od níž stěžovatelka platně odstoupila), se výslovně deklaruje její nezávislost na Smlouvě (viz bod 3). **Ústavní soud však dospěl k závěru, že – contra verba contractu- jde o smlouvy navzájem závislé.** Vyplyvá to ze samotného používání termínu zákazník v obou smluvních dokumentech, ale též z již výše popsanych věcných souvislostí. **Kupní smlouva tedy tvoří de facto vedlejší ujednání ke smlouvě; ...“.**

Občanský zákoník § 1727 věty třetí spojuje se zánikem závazku některé ze smluv bez uspokojení věřitele zrušení ostatních závislých smluv, a to s obdobnými právními účinky. Odborná literatura de facto rozlišuje závislost vzájemnou a jednostrannou. Například Eliáš uvádí: „V druhém případě půjde o situaci, kdy pouze jediná smlouva (anebo několik z většího počtu uzavřených smluv) věcně nebo účelem podmiňuje existenci všech ostatních smluv, které na ni navazují. V takovém případě platí (§ 275, odst. 3 obč. zák.), že pouze vznik rozhodné smlouvy podmiňuje existenci smluv ostatních. Ve stejné míře platí i to, že zánik rozhodné smlouvy jinak než splněním (nebo způsobem je nahrazujícím) způsobí zánik všech ostatních smluv, které na ústřední smlouvu navazují.“ (Eliáš, K., Obchodní smlouva III. Smlouvy smíšené a závislé. Inominátní smlouvy, Právní praxe v podnikání, 2/1996).

Je nepochybné, že rozhodnou (ústřední) smlouvou je smlouva o sdružených dodávkách energií. **V případě odstoupení či výpovědi smlouvy o sdružených dodávkách energií tak automaticky dochází i ke zrušení kupní smlouvy.** Stejně tak i čl. 15 odst. 1 Směrnice při ukončení hlavní smlouvy ruší závazky spotřebitele ze smluv doplňkových, s hlavní smlouvou souvisejících, aniž by musel od nich zvlášť odstoupovat.

I kdyby občanský zákoník obecně připouštěl vyloučit aplikaci ustanovení § 1727 občanského zákoníku, pro smlouvy se spotřebiteli platí § 1813 občanského zákoníku, podle něhož jsou zakázána ujednání, která stanovují v rozporu s požadavkem přiměřenosti významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele. V souladu s judikaturou Soudního dvora EU (rozsudek C-415-11 Mohamed Aziz, bod 68 a 69) „je třeba v případě zodpovězení otázky, zda klauzule způsobuje „významnou nerovnováhu“ v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele, vzít v potaz především právní stav, který je stanoven vnitrostátním právem pro případ, kdy si smluvní strany samy daný aspekt neupravily. Právě tato srovnávací analýza vnitrostátnímu soudu umožní zhodnotit, zda a případně do jaké míry je právní postavení spotřebitele smlouvou zhoršeno ve srovnání s právním postavením, jaké by měl podle platné vnitrostátní právní úpravy.“ Dále je v bodě 69 uvedeno

„...musí vnitrostátní soud za tímto účelem ověřit, zda prodávající nebo poskytovatel, který jedná se spotřebitelem poctivě a přiměřeně, mohl rozumně očekávat, že by spotřebitel s takovou klauzulí souhlasil v rámci individuálního vyjednávání o obsahu smlouvy.“

Ve stejném duchu rozhodl i Nejvyšší soud ve svém stanovisku ze dne 11. prosince 2013 (Nejvyšší soud, Cijn 200/2013) – *„Pro posouzení, zda smlouva o propagaci reklamní plochy, jež nebyla sjednána individuálně, obsahuje ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, je tedy rozhodující, zda se strany v konkrétním ujednání odchýlily od dispozitivního ustanovení zákona, kterým by se jejich smluvní vztah jinak řídil, a to výrazně v neprospěch spotřebitele, a zda poskytovatel služby mohl rozumně očekávat, že by spotřebitel s předmětnou klauzulí souhlasil v rámci individuálního vyjednávání o obsahu smlouvy.“*

Je zřejmé, že důsledkem vyloučení § 1727 občanského zákoníku je v daném případě situace, kdy spotřebitelova práva na ukončení závazku plynoucí z § 11a odst. 3 zákona č. 458/2000 Sb., energetický zákon, jsou ve vztahu k závislé kupní smlouvě na LED žárovky zcela omezena. Pokud by aplikace § 1727 občanského zákoníku vyloučena nebyla, pak by v případě využití práva na výpověď stanoveného v § 11a odst. 3 energetického zákona byla automaticky ukončena i smlouva závislá, tedy kupní smlouva na LED žárovky. Takový stav je pro spotřebitele nepochybně příznivější než stav vyvolaný vyloučením závislosti obou smluv, kdy se ukončením smlouvy o sdružených dodávkách energií kupní cena LED žárovek několikatisícinásobně navýší, přičemž spotřebitel již nemá žádnou možnost tento závazek ukončit.

Z pohledu profesionála není možné očekávat, že by spotřebitel v případě řádné informovanosti na vyloučení aplikace § 1727 občanského zákoníku **se všemi jeho dopady** přistoupil, což lze usuzovat i z množství spotřebitelů domáhajících se v případě zrušení smlouvy o sdružených dodávkách energií i zrušení kupní smlouvy a vrácení LED žárovek. **Dané smluvní ujednání tak jednoznačně naplňuje znaky nepřiměřeného ujednání, ke kterému se dle § 1815 občanského zákoníku nepřihlíží.**

Dále považujeme za nutné vyjádřit se k otázce platnosti kupní smlouvy. Při výkladu právního vztahu by posouzení nemělo být založeno pouze na formalistickém hodnocení spotřebiteli podepsaných smluv, ale mělo by být zkoumáno, za jakých okolností došlo k podpisu kupní smlouvy, obzvláště pokud tvrzení spotřebitelů a okolnosti uzavření nasvědčují tomu, že bylo zneužito jejich slabšího postavení. Tvrzení spotřebitelů vzbuzují důvodnou pochybnost o existenci jedné z náležitostí právního jednání, a to vůle svobodné, vážné a prosté omylu, v daném případě tedy vůle spotřebitele **zakoupit** LED žárovky. Při zkoumání existence vůle by se soud neměl spokojit pouze s podepsanou kupní smlouvou, ale mělo by být přihlédnuto i k jiným důkazním prostředkům, například ke svědeckým výpovědím ostatních zákazníků. O absenci vůle svědčí například vyjádření spotřebitelů o přijetí LED žárovek jako daru, jakož i tvrzení, že zvýhodněná kupní cena nebyla nikdy uhrazena a ani požadována. Tuto skutečnost lze vyvodit i z jednání některých podnikatelů, kteří nežadají pouze doplatek, ale celou zvýšenou cenu (bez odečtení údajně již zaplacené částky 1,- nebo 5,- Kč při převzetí). Rovněž o absenci vůle zakoupit LED žárovky může svědčit okolnost, že řada spotřebitelů má LED žárovky nepoužité v originálním balení i po několika měsících od uzavření smlouvy a mají zájem je podnikateli vrátit, dále okolnost, že často se jedná o žárovky se závitem, který je pro spotřebitele téměř bezcenný, neboť ve své domácnosti nedisponují kompatibilním zařízením.

Při zkoumání oprávněnosti předmětného požadavku by mělo být přihlédnuto i k potencionálnímu nepoctivému záměru podnikatele již v době uzavírání smluv (zejména prezentace žárovek jako daru). Kromě již výše uvedeného nadto ve většině případů dochází k uzavírání smluv v obcích se zakázaným podomním prodejem. Podnikatel tak prostřednictvím svého obchodního zástupce jednal již při nabízení

žárovek protiprávně. V souladu se zásadami občanského práva nesmí nikdo těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu.

S ohledem na výše uvedené považuje Oddělení ADR požadavek podnikatele na úhradu zvýšené ceny LED žárovek v případě předčasného ukončení smlouvy o sdružených dodávkách energií za neoprávněný.

Bude-li i nadále podnikatel vymáhat úhradu plné ceny LED žárovek, a to i přesto, že byl srozuměn s tím, že tento požadavek není v souladu s tímto stanoviskem oprávněný, lze takové jednání podnikatele (pokračování ve vymáhání) považovat za nekalou obchodní praktiku v souladu s § 4 a násl. zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Spotřebitelům doporučujeme požadovanou zvýšenou cenu za LED žárovky nehradit, spotřebitelé jsou nicméně povinni žárovky vrátit. Není-li již dobře možné žárovky nepoužité a nepoškozené vrátit, je spotřebitel povinen nahradit podnikateli obvyklou cenu žárovek, případně cenu, o kterou se jejich hodnota oproti ceně obvyklé snížila. Obvyklou cenou není cena určená ve smlouvě, nýbrž cena, které by bylo dosaženo při prodeji obdobné věci ve stejné době a v obvyklém obchodním styku. Budou-li spotřebitelé i přes splnění výše uvedeného nadále ze strany podnikatelů kontaktováni, doporučujeme takový postup podnikatelů hlásit Energetickému regulačnímu úřadu. V případech, kdy vznikl spor o obvyklou hodnotu žárovek, které spotřebitel podnikateli nevrátil nebo je vrátil použité či poškozené, doporučujeme podat návrh na mimosoudní řešení spotřebitelského sporu u České obchodní inspekce.

Poučení: stanovisko Oddělení ADR není pro strany sporu ani jiné osoby právně závazné a může se lišit od následného soudního rozhodnutí ve věci.

Mgr. Tomáš Večl

vedoucí oddělení mimosoudního řešení spotřebitelských sporů (ADR)

Česká obchodní inspekce

Oddělení mimosoudního řešení spotřebitelských sporů (ADR)

Štěpánská 15, 120 00 Praha 2

adr@coi.cz · www.adr.coi.cz · DS: x7cab34